

DZIEJE

NAJNOWSZE

PL ISSN 0419-8824

INDEKS 355682

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII

KWARTALNIK
POŚWIĘCONY
HISTORII
XX WIEKU

2–2016

**POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII**

DZIEJE NAJNOWSZE

**Rocznik XLVIII
2016
2**

WARSZAWA 2016

„Dzieje Najnowsze”
Założone w 1969 r. przez Tadeusza Jędruszcza,
Czesława Madajczyka i Witolda Stankiewicza

Wydanie publikacji dofinansowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
(Umowa nr 510/P–DUN/2015) dzięki staraniom Towarzystwa Miłośników Historii

KOMITET REDAKCYJNY

Roman Baron, Idesbald Goddeeris, Marek K. Kamiński, Krzysztof Kawalec,
Marek Kornat, Piotr Madajczyk, Wojciech Materski, Jan Molenda, Władimir Niewieżyn,
Andrzej Nowak, Dušan Segeš, Andrzej Suchcitz, Włodzimierz Suleja,
Małgorzata Willaume, Michihiro Yasui

REDAKCJA

Andrzej Chojnowski, Małgorzata Gmurczyk–Wrońska,
Andrzej Koryn, Paweł Libera (sekretarz), Rafał Stobiecki, Jacek Tebinka,
Tadeusz Wolsza (redaktor naczelny)

REDAKTOR WYDAWNICZY

Jerzy Lewiński

TŁUMACZ

Aleksandra Rodzińska–Chojnowska

Czasopismo recenzowane

<http://ihpan.edu.pl/publikacje/czasopisma/578-dzieje-najnowsze>

ADRES REDAKCJI

Instytut Historii PAN
00–272 Warszawa, Rynek Starego Miasta 29/31, tel. 22 831–02–61

ISSN 0419–8824

© Instytut Historii PAN & Wydawnictwo DiG, 2015

Wydawnictwo DiG Sp.j.

PL 01–987 Warszawa, ul. Dankowicka 16 c lok. 2

tel./fax (+4822) 839–08–38

e–mail: biuro@dig.pl <http://www.dig.pl>

Druk cyfrowy: FABRYKA DRUKU w Warszawie

Spis treści

STUDIA I ARTYKUŁY

Stanisław Żerko — <i>Kryzys w stosunkach między Polską a Rumunią w latach 1934–1936 w świetle polskich dokumentów dyplomatycznych</i>	3
Łukasz Adamski — <i>Nieznany kurier Piusa XII. Analiza postawy katolickiego misjonarza w sowieckim więzieniu i procesu jego rozpracowywania przez NKGB</i>	25
Krystyna Piórkowska — <i>Nie tylko wizyta u Stalina. Książd Stanisław Orlemanski i jego bracia</i>	49
Jerzy Bednarek — <i>Sowiecka grupa dywersyjno–wywiadowcza „Arsenal” i jej działalność na ziemiach polskich (październik 1944–styczeń 1945)</i>	75
Tadeusz Wolsza — <i>Od Sillamäe do Goli Otok. Obozy pracy przymusowej i NKWD w krajach nadbałtyckich, Europie Środkowo–Wschodniej i na Bałkanach po drugiej wojnie światowej. Skala zjawiska i codzienność</i>	93
Katarzyna Maniewska — <i>Toast na cześć... Reakcje społeczne na śmierć Józefa Stalina i kampania propagandowa wokół uroczystości żałobnych w województwie bydgoskim w marcu 1953 r.</i>	115
Wojciech Kucharski — <i>Przygotowania do Soboru Watykańskiego II w opinii polskich dyplomatów</i>	135

MATERIAŁY

<i>Agenci na fali. Listy współpracowników Urzędu Bezpieczeństwa do „Fali 49”</i> — Sebastian Ligarski, Grzegorz Majchrzak	149
---	-----

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Krzysztof Kosiński — <i>Intymność okupacyjna</i>	163
Piotr Gontarczyk — <i>Przyczynek do badań elit komunistycznych czasów PRL. Uwagi na marginesie biografii Romana Zambrowskiego</i>	174

* * *

Yvonne M. Ward, <i>Censoring Queen Victoria, How Two Gentlemen Edited a Queen and Created an Icon</i> — Mariusz Misztal	208
J. W. Konyszewa, M. G. Miejerowicz, <i>Ernst Maj i projektorowanie socgorodow w gody pierwych pjatiletok (na primierie Magnitogorska)</i> — Wasilij Tokariew	218

Bogumił Grott, <i>Dylematy polskiego nacjonalizmu. Powrót do tradycji czy przebudowa narodowego ducha</i> — Jan Skoczyński	230
Katrin Himmler, Michael Wildt, <i>Himmler. Listy ludobójcy</i> — Alicja Bartnicka	234
Patryk Pleskot, <i>Miasto śmierci. Pytania o morderstwa polityczne popełnione w Warszawie (1956–1989)</i> — Andrzej Chojnowski	244
Gary J. Bass, <i>Telegram konsula Blooda: Nixon, Kissinger i zapomniane ludobójstwo</i> — Tomasz Flasiński	251

ŻYCIE NAUKOWE

<i>Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji naukowej „Polska i Jugosławia po II wojnie światowej”, Bydgoszcz 30 IX — 1 X 2015 r.</i> — Paweł Wawryszuk, Nebojša Stambolija	259
„Gulag. Struktury, kadry, więźniowie”. <i>Sprawozdanie z konferencji</i> — Dariusz Rogut	263

IN MEMORIAM

<i>Wojciech Franciszek Rojek (1954–2015). Wspomnienie o Profesorze</i> — Przemysław Marcin Żukowski	267
---	-----

LISTY DO REDAKCJI

<i>List do redakcji „Dziejów Najnowszych” w sprawie książki: E. Marat, M. Wójcik, Made in Poland. Opowiada jeden z ostatnich żołnierzy Kedywu Stanisław Likiernik</i> — Hanna Rybicka	277
---	-----

Table of contents

STUDIES AND ARTICLES

Stanisław Żerko — <i>Crisis in Relations between Poland and Romania in 1934–1936 in the Light of Polish Diplomatic Documents</i>	24
Łukasz Adamski — <i>An Unknown Courier of Pope Pius XII. An Analysis of the Stance of a Catholic Missionary in a Soviet Prison and the Process of Investigating Him by the NKGB</i>	47
Krystyna Piórkowska — <i>Not Simply a Visit With Stalin — Rev. Stanislaus Orlemanski and His Brothers</i>	74
Jerzy Bednarek — <i>The Soviet Sabotage–Intelligence Group „Arsenal” and Its Activity on Polish Lands (October 1944–January 1945)</i>	92
Tadeusz Wolsza — <i>From Sillamäe to Goli Otok. NKVD and Labour Camps in the Baltic countries, Central–Eastern Europe, and the Balkans after World War II. Scale of the Phenomenon and Daily Life</i>	114
Katarzyna Maniewska — <i>Social Reactions to the Death of Joseph Stalin and the Propaganda Campaign Relating to Funerary Ceremonies in the Voivodeship of Bydgoszcz in March 1953</i>	134
Wojciech Kucharski — <i>Preparations for the Second Vatican Council as Seen by Polish Diplomats</i>	148

MATERIALS

<i>Agents on Top. Letters from Collaborators of the Office of Security to “Wave 49”</i> — Sebastian Ligarski, Grzegorz Majchrzak	149
--	-----

CRITICAL ARTICLES REVIEWS

SCIENTIFIC LIFE

LETTERS TO THE EDITORS

Wśród naszych Autorów m.in.

Dr Łukasz Adamski — pracownik naukowy Centrum Polsko — Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia w Warszawie

Mgr Alicja Bartnicka — doktorantka w Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Dr Jerzy Bednarek — pracownik naukowy Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi

Prof. zw. dr hab. Andrzej Chojnowski — w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego

Mgr Tomasz Flasiński — doktorant w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk im. Tadeusza Manteuffla w Warszawie

Dr Piotr Gontarczyk — pracownik naukowy Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

Dr hab. Krzysztof Kosiński — prof. nadzwyczajny w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk im. Tadeusza Manteuffla w Warszawie

Dr Wojciech Kucharski — pracownik naukowy Ośrodka Pamięć i Przyszłość we Wrocławiu

Dr Sebastian Ligarski — pracownik naukowy Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Szczecinie

Dr Grzegorz Majchrzak — pracownik naukowy Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie

Dr Katarzyna Maniewska — pracownik naukowy Biura Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku. Delegatura w Bydgoszczy

Dr hab. Mariusz Misztal — prof. nadzwyczajny w Instytucie Anglistyki Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Dr Dariusz Rogut — adiunkt w Instytucie Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Filia w Piotrkowie Trybunalskim

Prof. zw. dr hab. Jan Skoczyński — w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Nebojša Stambolija — pracownik naukowy Instytutu Historii Współczesnej Uniwersytetu w Belgradzie (Serbia)

Dr Wasilij Tokariew — pracownik naukowy Uniwersytetu w Magnitogorsku (Rosja)

Dr Paweł Wawryszuk — pracownik Wydawnictwa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Prof. zw. dr hab. Tadeusz Wolsza — w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk im. Tadeusza Manteuffla w Warszawie

Prof. zw. dr hab. Stanisław Żerko — w Instytucie Stosunków Międzynarodowych Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni

Dr Marcin Żukowski — pracownik archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Informacja dla autorów „Dziejów Najnowszych”

Redakcja zwraca się do wszystkich autorów o stosowanie następujących rygorów, dotyczących formy tekstów nadsyłanych do druku w naszym piśmie:

1. Wszystkie teksty należy składać w dwu egzemplarzach oraz w wersji elektronicznej. Wydruk powinien być sporządzony według obowiązujących norm: Times New Roman 12 pkt., interlinia 1,5 wiersza, z marginesem z lewej strony szerokości 4–5 cm. Poprawki i uzupełnienia powinny być ograniczone do minimum i nie mogą przekraczać trzech na jednej stronie; nie stosujemy żadnych podkreśleń.

2. Układ pierwszej strony artykułu i artykułu recenzyjnego (tj. obszerniejszej, polemicznej recenzji) powinien wyglądać następująco: z lewej strony u góry imię i nazwisko autora oraz dokładny adres, poniżej tytuł na środku strony (na osi). Wszystkie te elementy należy pisać pismem tekstowym, nie zaś samymi wielkimi literami.

3. W recenzji ponad tekstem należy umieścić kolejno: imię (w formie rozwiniętej) i nazwisko autora recenzowanej pracy, jej tytuł i ewentualnie podtytuł (według strony tytułowej); jeśli recenzja dotyczy pracy zbiorowej, wówczas po tytule należy podać imię i nazwisko redaktora; następnie — w przypadku pracy wielotomowej — liczbę tomów lub części (np. t. I–II) cyframi rzymskimi i dalej: miejsce i rok wydania, nazwę wydawcy, na ostatnim miejscu liczbę stron. Imię i nazwisko autora recenzji — na końcu tekstu z prawej strony (oraz dokładny adres).

4. Teksty do działu „Życie naukowe” zawierają tytuł (na osi); podpis autora jak w recenzji.

5. Wspomnienia pośmiertne: w tytule imię i nazwisko osoby, której tekst dotyczy, pod nim w nawiasach dokładne daty życia; podpis autora jak w recenzji.

6. Przypisy następują w maszynopisie po tekście zasadniczym, od nowej strony. Numery przypisów należy umieszczać we frakcji górnej, bez nawiasów lub kropek, w wierszu z wcięciem akapitowym. Odnośniki do przypisów w tekście są umieszczane przed kropką kończącą zdanie (z wyjątkiem, gdy kończy je skrót: w. — wiek lub r. — rok) albo przed przecinkiem wewnątrz zdania (z wyjątkiem, gdy muszą być umieszczone między słowami, których nie oddziela przecinek).

7. W tekstach zasadniczych przyjmujemy ogólnie przyjęte skróty (np. itp., m.in., rkps, mps, t., z., etc.), a także z reguły: r. (rok) i w. (wiek), inne w miarę potrzeby. Nazwy miesięcy podajemy cyfrą rzymską wówczas, gdy występują wraz z dniem i rokiem (bez oddzielających je kropek), w innych przypadkach w ich brzmieniu słownym (16 V 1935 r.; 16 maja; w maju 1935 r.).

8. W przypisach stosujemy skróty jak w punkcie 7., dopuszczalne są także inne skróty, przyjęte w historycznych opracowaniach specjalistycznych, jednak z wyjaśnieniem znaczenia w pierwszym przypadku ich zastosowania. Tytuły czasopism i serii wydawniczych piszemy w cudzysłowie; po tytule publikacji zamieszczonej w opracowaniu zbiorowym piszemy po przecinku — w: (bez nawiasów prostokątnych). Tomy i roczniki periodyków i innych publikacji podajemy cyframi rzymskimi; zeszyty, numery i części — arabskimi.

9. Wszystkie nadesłane do redakcji teksty odbiegające swoją zewnętrzną formą od powyższych zasad będą zwracane autorom do właściwego przygotowania i ponownego przepisania.

10. Redakcja prosi o dołączenie do artykułów streszczeń o objętości do 3000 znaków, wykazu słów kluczowych oraz zestawienia podstawowej bibliografii.

Warunki prenumeraty

Wpłaty na prenumeratę przyjmowane są co kwartał. Cena prenumeraty krajowej wynosi na **2016 r. — 21 zł** (w tym 5% VAT).

Cena prenumeraty ze zleceniem dostawy za granicę jest powiększona o rzeczywisty koszt wysyłki.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A:

Zamówienia na prenumeratę w wersji papierowej i na e-wydania można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl

Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 — czynne w dni robocze w godzinach 7.00–17.00.

Koszt połączenia wg taryfy operatora.

Wpłaty w PLN na konto w banku PEKAO S.A. IV O/Warszawa, No. 68 1240 1053 1111 0000 0443 0494 lub w kasie Zespołu.

Dokonując wpłaty za prenumeratę w banku czy też w Urzędzie Poczтовым należy podać: nazwę naszej firmy, nazwę banku, numer konta, czytelny pełny adres odbiorcy za granicą, okres prenumeraty, rodzaj wysyłki (p-tą priorytetową czy ekonomiczną) oraz zamawiany tytuł.

Warunkiem rozpoczęcia wysyłki prenumeraty, jest dokonanie wpłaty na nasze konto.

Prenumerata opłacana w dewizach przez odbiorcę z zagranicy: przelewem na nasze konto w banku, SWIFT banku: PKOPPLPWXXX

w USD PEKAO S.A. IV O/Wwa IBAN PL 54 1240 1053 1787 0000 0443 0508

w EUR PEKAO S.A. IV O/Wwa IBAN PL 46 1240 1053 1978 0000 0443 0511

po dokonaniu przelewu prosimy o przesłanie kserokopii polecenia przelewu z podaniem adresu i tytułu pod nr faxu (+4822) 532 87 31.

Informujemy, że klienci płacący z zagranicy mogą też dokonać wpłaty na prenumeratę kartami kredytowymi VISA, MASTERCARD i AMERICAN EXPRESS w internecie <http://www.ruch.pol.pl>

Dostawa odbywa się pocztą zwykłą w ramach opłaconej prenumeraty, z wyjątkiem zlecenia dostawy pocztą lotniczą, której koszt w pełni pokrywa zleceniodawca.

Terminy przyjmowania wpłat na prenumeratę krajową i zagraniczną:

do 5 XII — na I kw. r. następnego

do 5 VI — na III kw. r. bieżącego

do 5 III — na II kw. r. bieżącego

do 5 IX — na IV kw. r. bieżącego

Bieżące numery oraz wszystkie dostępne od 1999 r. można również kupić lub zamówić w Wydawnictwie DiG:

01–987 Warszawa, ul. Dankowicka 16c lok. 2

tel./fax (+4822) 839 08 38

e-mail: biuro@dig.pl; <http://www.dig.pl>

Na terenie kraju wpłat można dokonywać także w oddziałach terenowych firmy KOLPORTER S.A., właściwych dla miejsca zamieszkania lub siedziby prenumeratora.

Szczegółowe informacje — bezpłatna infolinia 0 801 205 555

lub na stronie internetowej <http://www.kolporter.com.pl>

Subscription orders for all the magazines published in Poland available through the local press distributors or directly through the Foreign Trade Enterprise.

CHZ Ars Polona S.A.

03–933 Warszawa, ul. Obrońców 25, Poland

<http://www.arspolona.com.pl>

tel./fax (+4822) 509 86 09